

PRISUTNOST MORA

(letnje beleške)

I evo gde zaista dolazi to leto, to neobično, to plahovito doba godine; i u rekama, u kružnim strujama južnog vazduha, u biloj; i u poslednjim zbirkama poezije*, vracaјuci sam pesnika nje- govim trenutnicima nastajanja, se- menke voća, koštice višanja (O- lješine, ako hoćete) njihovim plo- dovima. O jednoj od tih zbirki nad čijim prostorima treperi veda- ra opesna leta, Buca Mirković, sklapajući trenutni vulin luk asocijaciju, kaže da se nalazi „na vazdušnoj razmedji između Ki- čeva i Sredozemlja”, zahvaljujući tom odredbom lokacije u samu srž njenog letnjeg prisustva i nje- nog zanosa, rođenog na tlu od- vojenom planinama od Medite- rana ali ipak južnjačkom i stra- snom u osućanom svom obliku. I ma koliko bio ličan i izuzetan taj zanos, to toplokrvno odušev- ljenje životom u svakoj od tih zbirki, nemoguće je ne primeti- njegovu presipanje i dodirne iz- live u zajedničku emfazu i oseća- nje povisene temperature življe- nje pred imenicom leta i pred od jednom otkrivenim i zaprepašću- jūćim fenomenom ovog godišnjeg doba, koji traju već godinama u našoj poeziji osvajajući sve no- vije oblike postojanja. Na jed- dan fasciniran i fascinantan na- čin definisao je tu uzbudjenu proslavu leta, to podignuto, gla- sna oduševljenje njim, kao do- življajem i kao varvarstvom i pl- janstvom bivstvovanja i vegeti- ranja, Ljubomir Simović na o- vom istom mestu, u jednom vi- lentnom, užarenom zapisu sa le- tovanja, čiji narandžasti koluti sunčanice i usklici obesti još re- zoniraju u našem sećanju.

Prisutnost leta postaje već jedan od znakova koji obeležavaju neke primarne suštine naše poe- zije. Ta prisutnost, od prvih svojih navaja, nije bila nikad samo površni beleg koji je trebao da očrta konture ambijenta, a već preprasta i granice literarnog sim- bola: ona postaje sinonim emoci- onalne klime koja uslovjuje sa-

mo pesničko stvaranje. Kroz nje- ga poezija (pre svega, mada ne isključivo, mladje krilo srpske, makedonske i hrvatske poezije) pokazuje svoj odnos prema svetu. Leto stoji u središtu znakova naše današnje poezije, kao što stoji u središtu godine.

Svakako, leto nije ušlo u umet- ničku sliku sveta kroz vrata ko- ja su otvorila traženja boje našeg emocionalnog podneblja; mada se čini da se ono najbolje oseća u tom podneblju, našavši svoje opravdanie i svoje razlo- ge, svoje tle, svoje poklonike i svoje pobornike. Jedan upornija potraga otkrili bi prisustvo ovog godišnjeg doba kao suštinske komponente i kao fluida u at- mosferi, u tokovima i pojavama koje zrače nadom u jedinstvo čoveka i sveta: od prozračnih raspolaženja i svetkovina svetlosti koje traju na platnim im- presionista, preko euklidovski uprošćene geometrije svetlosti kubista (nije li arhitektura Sredozemlja uticala na radjanje kubizma?) do jednostavnosti i ra- dosci Eluarda, nesumnjivo medi- teranskih, do „Povratka u Tipa- zu“ Camusovog. Ipak, nigde ova trenutak godine, ova sunčeva se- zona nije našla svoj tako svebo- buvatični smisao; nigde nije bilo tako upornog prihvatanja njenog kao zajedničkog sadržaja, kao u poeziji čijim smo svakidašnjica- ma i praznovanjima prisutni.

Od kada i od kuda ova lepa reč, ova „topla imenica“ u po- eziji naših dana? (Od kuda Sredozemlje u Kičevu, reči će skep- tici za koje bi trebalo sastaviti antologiju letnje poezije.) Možda njenio poreklo i početke nastajaju- na treba tražiti dublje i dalje, ali za mene i, verovatno, ne sa-

mio za mene, grub i dubok, uz bud ljiv i vibrantan poziv ovog doba traje od stihova.

Spavaš danas, gusta, lepo to leta (procitanih pedeset prve? pedeset druge?) svejedno. Svakako u vremenu rasplakanih solipsističkih tugovanki pod naslovom „Ah, ta jesen...“ Od tih stihova, čiji naslov „More“ pokazuje stranu sa koje je došlo otkriće, priva- janje isto išlo je zajedno sa ulaz- enjem u podneblje gde je more najpunija oznaka tla. Emfatični djenje drugačijim po obliku ali da mora počinje da prodire u poeziju i slikarstvo već probu- srodnim po vitalnosti strujama; svejedno da li kroz Milunovićeve vrše koje u svojoj arabskoj nose vedro izobilje života, kroz uža- rene vizije maslinjaka i krša sa Paštrovačkog primorja *Milana Dedinca*, kroz skamjenjene kreč- jačke polipe *Lubarde* kojima je sunce ispolo boju a ullo sjaj, kroz renesansne mirakle i fan- tastične iluminacije karnevalskih noći u grafikama *Maskarelija*, da pi, konačno, prešavši u pesnički san mladih generacija i postavši sastavni deo njihovog zanosa, postao neizbežan obrt i rima u kaleidoskopu njihove bez prestan- ka letnje jave. Inkliniranje mora, prvo ekonomsko zbog nam- corastog prtišta na kontinental- ne naše granice, postalo je usko- ri i emocionalno, poetsko i sa- njarsko.

Otada, more i leto uspostavljaju- sve dublje vezu sa svetom sli- karstva i poezije (začudo sje- ču ukoliko je more udaljenije od mogućnosti češćih susreta, što nesumnjivo govori o omičnom i simboličnom karakteru te veze). Poslednje pesničke zbirke koje pre početka letovanja leže ne- mom stolu dodaju tim vezama istovremeno zajedničke i svoje oz- nake. Uostalom, njihove pesničke nikako zbog toga ne treba shva-

titi kao pesnike mora; za njih je more ustvari izvor letnjih ema- nacija, vrata otvorena ka toplim klimama, nesvakidašnja mogućnost neslučenih srodstava. U do- diru s njim (ponekad više virtual- nim, divedimenzionalnim, svede- nim na natprirodni fenomen, ka- kav je ono u našim narodnim pre- danjima) a uvek u blještavom krugu leta i u temperaturi nje- gove ljubicaste groznice, oni (a i njihovi mnogobrojni pesnički vršnjači) naijače doživljaju ek- statično oslobođanje od otudje- nih vezane za urbanu teskobu Orfeja i za udaljavanje od več- noga sna o izmirenju čoveka i sve- na, o utapanju u prirodnii tok ob- navljanja vode i bilja.

Na prvoj transmisiji odgonet- nja pesničkih slika i simbola ovo oduševljenje letom i morem moglo bi se prevesti kao oduševljenje fizičkim životom, neizmernim ču- dom materijalnog postojanja, te- lesnim radostima — manifestacija- jama koje je tako praskavo otkrio Rastko Petrović (čije vreme, pre- rečeno od Isidore Sekulić, na taj- njeni eto dolazi) i uveo u poeziju na ovim širinama, do tada sko- ro potpuno pod suprematijom svezljujuće jesenje kišne tuge, unošenje u nju raskalašne sloven- ske akcente i dajući tako pojmu Slovenskova nove, letnje, neobuz- dane i urnebesne atribute, tako različite od slovenske tuge i slo- veneske duše, omiljenih kaj celine u dotadašnjoj poeziji. Na toj prvoj transmisiji, koja ne iscrpuje Rastkove paganske svetko- vine tela nego ih samo srodični dodiruje, stvara se već u jednom delu poezije, kroz njenu robustnu proslavljanju letnjih meseci, jed- na malu, dečacku i rustikalnu mitolo- giju crnila bikova i crvenih pasa, čije boje nose nesumnjivo u sebi dionizijsku čulnost i ot- vorenost za jaka uzbudjivanje ţi- vima.

Ipak, fizičko u ovoj poeziji ne umanjuje sposobnosti za mašto- vite užlete. Stihovi ove letnje po- ezije, na čijim prilazima gore „opasne vatre podneva“, ostva- ruju svoju poentu u *pomami i sjaju*, u žestokim senzacijama, u senzualnom dodiru sa prirodom, ali i u uskovitljinom prožimanju- ma sna i tela. Njihovo zajedničko znamenje je vatra; ova poe- zija ne pozajme monotonu raspola- ženju tuge i tih radoši; živeti — za nju je izgarati od ushićenja, ma i ponosnog i podzemnog. Otu- da leto ponekad u njoj kao kob; najča oblik trajanja, prerasta- jući kroz klimaks lepote otkriven u klimatskim godine, u svoju anti- tezu, nameće se kao opsesija i kao sudbinu; živeti u trenutku i tenzivnog osećanja i saznavanja, omogućenog zračnošću i silovito- šću augusta ili jula, znači za nju biti svestran prolaznosti i tog tre- nutka i življenu uopšte. Ipak, opijenost vrtoglavicom leta ne dozvoljava tužaljke nad temom prolaznosti; pesnici ostaje iznad njih, oseća se delom prirodnih to- kova, produžetkom i nastavlja- čem flore i kiše, njegovih budu- čih produžetaka i nastavlja- cima koji su nas spajali sa drugim o- balama, ne zatvarali u sebe.

Jedan drugi, manje glasan vid letnje poezije „obavlja prihvatanje materijalnih granica postojanja u dekoru kubičističke svetlosti Atike, uklapajući heraklitovske proporcije vatre i vode u peripluse svojih jadranskih letova- nja. Otkrivanje istorije u dekoru leta često je u uzočnoj srodstvo sa otkrivanjem veza sa helenskim tлом; mit koji se iznova stvara u toj poeziji pun je svelosti, okre- nut orfejskoj otvorenosti podne- lja, proslavljajući, kroz pronala- ženje novih veza, kruženje zago- netke života, ne njegovu statičnu sliku.

Doba leta u stihovima koji go- re njegovom vatrom doba je voća i seljenja, ljubavi i sanjanja, do- bave plodnosti i grča nadrastra- nja, doba bezbrojnih mogućnosti za snovljenja i doba prisutnosti onoga čega nema. Leto donosi so-

bona na užareni sajam senzacija i prepuštenost prirodnim tokovima i ushićenje sopstvenom sna- gam i streljenje ka osućanoj harmoniji i *igranje ko razara- nje*. Troma plodnosti žita i fib- rozno bezumje vatrenu udružuju svoj sjaj ovom dobu koje vrtoglavu okreće kroz stihove svoja otrovana ogledalca, svoje opesar- ske vestine, svoju klimu sna i svoje trope. Ali, bilo da je izre- čeno u formi ferjalnog oslobo- đenja od stegje gradjanskih ka- lupa ponašanja, ili ka povod za traženje dubljih srodstava vre- menu i prostoru, leto ostaje u na- soj današnjoj poeziji obeležje jednog vidljivo usmerenog spek- tra raspoloženja, čije središte ne- sumnivo pokazuju užareno i za- dihanu prihvatanje života, opje- nost njim.

I eto nas u središtu leta, u do- diru sa Sredozemljem. Jedno pe- sničko tlo koje skoro nikad nije imalo mnogo vremena za radost sunca, za usklike i zanose, tuč- no duo klišama i nedaćama, sa- da se, okrećući tok istorije, našlo na novim koordinatama: više nije stvar u izmenama naslova pes- sama, već u izmeni pogleda na svet, u proširenju vidika. Zajed- no sa otkrićem mora, duhovnim izlaskom na njega (čija je posle- dica bila prihvatanje leta kao ţi- rokog ţarišta ekstaze i kao za- jedničkog zavičaja prirodnosti), došla je svest o položaju i prosti- ranju u oblasti geografije ali i u oblasti duha; svest o tome da su nam tu, na domaku ruke i na do- maku dnevnog sna drevno tle Grčke, mediteransko nebo Italije. Počeli smo da osećamo da je deo naše letnje jave ne samo Budva već i Deli, i Kipar, i žuta obala Afrike. Odjednom smo pre- stal da budemo priprek srednje Evrope, francuzeofovske i sanste- fanske, i postali deo Sredozem- lja, probudili u sebi zaboravljenu njegovu osućanu vedrinu, izno- va osetili renesansni puls Dub- rovnika; ustvari, možda prvi put posle njegovog uzleta, iznova izi- šli u svet ne samo znanjem već i emocijom.

Promena pesničkog podneblja uslovila je i promenu pesničkog (da li smo pesničkog?) mentalita. Skoro naostigle iščeza osećanje za balkanski fatum, ose- čanje zatvorenog, izolovanog, poliuspavang, planinama zagra- djenog i mitovima tabušanog, boguzaledaju ostavljenog vilajeta. Iščeza osećanje inferiornosti duhovne provincije; duh Medite- rana ulazi na sva vrata u opežju (da li smo u poeziju?); preko pej zaža ali i preko nepristajanja na stare zablude, preko bučnosti i humornosti ali i preko osećanja mnogih afiniteta po duhu (setimo se samo oduševljenja, ne tako davnog, Lorcom umesto Jesenji- nom; ali ne u ulozi uzroka već posledice). Sfere interesovanja za tradiciju se pomjeraju, prisut- nost mora postaje vidljivija u na- ma, ne samo današnjim, kroz okretanje ka oblicima trajanja kojih su nas spajali sa drugim o- balama, ne zatvarali u sebe.

Leto prinosi zračenja i uticaje mora ka kontinentalnim zonama poezije i slikarstva. Svejedno da li kroz opore optimizam *Miluno- vića* ili kroz prozračne vedrine *Pedje Milosavljevića*, kroz samoustašavajući zanos *Sujice* ili kroz izglađanu mudrost *Ivana V. La- tića*, kroz pagansko nepoštovanje smrti *Simovića* ili kroz, pitore- sknu u svojoj razbarušenosti, južnjačku heraldiku mladje ma- kedonske poezije, element mora i godišnje doba leta dodiruju u- vek, ne samo u obliku egzaltacije već i kao znamenje mnogo širih promena i inklinacija, duboko jezgro punoće života. Jedno pla- hovito doba godine stoje uporno i začudjujuće u vremenu oko nas.

Vlada UROŠEVIĆ

* Dragan Kolundžija: Cuvari svet- losti, Radovan Pavlović: „Susa, svadba i selidbi“, Božidar *Sujica*: „Prestupne noći“.

antonio biasi

optičko dinamička površina

